

SZONDI LIPÓT SORSANALÍZISE

GYÖNGYÖSINÉ KISS ENIKŐ

Pécsi Tudományegyetem, Pszichológia Intézet,
Személyiség-, Fejlődés- és Klinikai Pszichológiai Tanszék
E-mail: gyongy@btk.pte.hu

A tanulmány Szondi Lipót sorsanalízisének szemléleti, elméleti alapjait mutatja be. Szondi sorsanalízisét az 1930-as években kezdte el kidolgozni, melyre elsődlegesen Freud pszichoanalízise és a korabeli orvosi-, genetikai, természettudományos ismeretek voltak nagy hatással.

Az első sorsanalitikus tanulmány 1937-ben jelent meg Hágában, melyben az elmélet megszületésének kiinduló koncepcióját követhetjük nyomon. Az alapkoncepció változása Szondi kényszerű emigrációja – 1944 – után a svájci pályaszakasz publikációiban jelenik meg. A szerző a sorsanalízis olyan alapvető fogalmait mutatja be, mint például a sors, az ösztön, ösztönfaktorok és -tendenciák, az én, a Pontifex oppositorum, mely fogalmak a magyarországi és svájci munkásság összegzéséeként jelentek meg Szondinál.

Kulcsszavak: *a sors fogalma, a sorsanalízis ösztönrendszere, az Én sorsanalitikus felfogása, a sorsanalízis emberképe*

A SORS FOGALMÁNAK JELENTÉSE A PSZICHOANALÍZISBEN ÉS A SORSANALÍZISBEN

Freud pszichoanalízisében az egyén sorsa az ösztönök személyes konfliktusában formálódik, amire a felettes én és az én instanciája gyakorol befolyást. A speciális ösztönigények az én elhárító mechanizmusaival együttesen határozzák meg az egyén sorsának alakulását. A személyes sorsra meghatározó erővel bír az Ödipusz-komplexus, a kasztrációs szorongás, illetve a traumatikus pillanat elhárításának módja. A freudi pszichoanalízis ennek eredményeképpen a neurozist traumatikus eredetűnek véli, terápiás célja e trauma feldolgozására irányul.

Mindezek ellenére Freud többször is tesz utalást az átöröklés szerepére. Már az 1917-ben megjelent *Vorlesungen zur Einführung in die Psychoanalyse* című kötetében (FREUD, 1986) is elismeri az öröklés jelentőségét. A tünet képződésének útjai című előadásában az alkati tényezők befolyásáról a következőképpen ír: „...a gyermek-

kornak a jelentősége kettős: egyrészt ekkor jelentkeztek először azok az ösztönirányok, amelyeket a gyermek veleszületett alkatában magával hozott, másrészt pedig külső hatások, véletlen élmények ekkor ébresztették fel, hozták működésbe először egyéb ösztöneit. Azt hiszem, nem kétséges, hogy jogunk van erre a kettéosztásra. Hiszen a veleszületett alkat megnyilvánulása nem ütközik kritikai megfontolásba, az analitikus tapasztalat azonban egyenesen kényszeríti annak feltételezésére, hogy a gyermekkor merő véletlen élményei libidórögződéseket hagyhatnak hátra.” (FREUD, 1986, 295.)

Az öröklés szerepét hangsúlyozza Freud *A befejezett és a vég nélküli analízis* című írásában is, ami 1937-ben jelent meg. Az analízis befejezhetőségéről így nyilatkozik: „A neurotikus zavarok etiológiája általában vegyes: vagy túl erős ösztönökről van szó, melyek makacsul ellenszegülnek az én fegyelmező erejének, vagy kisgyermek kori, tehát olyan korai traumák hatásáról, melyeken a még fejletlen én nem tudott úrrá lenni. Rendszerint e két tényező, az alkati és az esetleges együttműködéséről van szó. Minél erősebb az első, annál nagyobb valószínűséggel vezet rögződéshez és fejlődési zavarhoz egy trauma, minél súlyosabb a trauma, annál biztosabban fog megnyilvánulni az ártalom még normális ösztönállapotok mellett is. Kétségtelen, hogy az analízis számára sokkal kedvezőbb feltételt nyújt a traumatikus etiológia. Az analízis inkább a túlnyomórészt traumatikus esetekben fogja véghez vinni, ami egyáltalában hatalmában van, hogy a kora gyermekkor hiányos képlete helyére – hála az én megerősödésének – a teljeset helyezi. Csakis ilyen esetben beszélhetünk befejezett analízisről.” Később Freud így folytatja: „A három tényező közül, melyet az analitikus terápia esélye szempontjából irányadóként fogadtunk el – a traumák hatása, az alkati ösztönerő és az én-változás –, itt csak a középsőnek, az alkati ösztönerőnek van jelentősége.” (FREUD, 1981, 87–88.) A továbbiakban Freud az alkati ösztönerő fogalmát kitágítja, az alkati helyett aktuális ösztönerőről ír, mely magába foglalja a veleszületett és a későbbi életszakaszban spontán felerősödött ösztönerőt is.

Végül megemlíthetnénk Freud *A pszichoanalízis foglalatata* című összegzését is, melyet halála előtt nem sokkal írt. A lelki készülék bemutatásakor a következőképpen fogalmaz: „A legrégebb lelki tartományt vagy hatóságot (instanciát) ösztön-énnek neveztük el. Az ösztön-én tartalmazza mindazt, ami öröklött, amit születésünkkor magunkkal hozunk, ami alkatilag van meghatározva. Tartalmazza tehát mindenekelelt az ösztönöket, amelyek a testi szerveződésből származnak és elsőnek itt találunk, előttünk ismeretlen formában, pszichikus kifejeződésre.” (FREUD, 1982, 410–411.)

A fentiek alapján láthatjuk, hogy Freud utolsó éveiben nem állt távol az örökletesség szerepének felülvizsgálatától a pszichoanalízis elméletét és gyakorlatát tekintve.

A sorskérdés problémája igazán nem merül fel Freud pszichológiájában, e nézőpont Szondi perspektívájában jelenik meg. A sors kérdése Szondi korai orvosi élményéhez kötődik. Pályája kezdetén észrevette azt a hasonlóságot, hogy a páciens és házastársának családjában hasonló megbetegedések fordulnak elő, amit Szondi nem a véletlennek tulajdonított (SZONDI, 1937). A felmerülő kérdés ezután így hangzott: mi irányítja az embert sorsdöntő választásaiban? A sorsdöntő választások közé sorolta Szondi a párválasztáson túl a barát-, pálya-, betegség- és halál-nem-választást is. Munkája során több száz családfát készített több ezer rokon adatait összegyűjtve, hogy megtudja, a magyarázat miben rejlik. Végül arra a konklúzióra jutott, hogy a tudattalan ősi ösztönerők választanak bennünk vagy általunk.

A választást irányító ösztönerők forrásai pedig a gének. Vagyis a gének közvetítésén keresztül ősünk akarata érvényesül abban, hogy milyen barátot, házastársat, pályát választunk, milyen betegségben betegszünk s majdan halunk meg. A sorsanalízis szemléletében 1943-ban a sors kérdése a következőképpen hangzik. Az ember nem a véletlen, hanem „...egyéni »életterve« szerint él, cselekszik, választ barátot, pályát, élettársat, szerelmet; eszerint a terv szerint betegszik és hal meg. Az ember életében határozott terv vonul végig, és ez magyarázza, hogy az ember életpályája részeiben összefüggő, tervszerűen lefektetett egész, akár valamilyen eposz vagy regény. A sorsanalízis célja kikutatni az egyes ember sorsában azt a tervet, mely életét a születéstől a halálig egészé formálja.” (SZONDI, 1943a, 5.)

Szondi sorsanalitikus tudományos tevékenységét két fő periódusra bonthatjuk, 1936-tól az 1944-es emigrációig a magyarországi periódusról beszélhetünk, míg 1986-ban bekövetkezett haláláig a svájci pályaszakaszt említhetjük. E két pályaszakasz felfogása különbözik az emberi sors felfogásában, ami igazából hangsúlyeltolódást jelent. Az ún. ónanakológiai periódusban, 1944-ig elsősorban a sors kényszerítő erejét írja le Szondi, ami közvetlen összefüggésben van az elmélet megszületésének hátterével. Szondit 1927-ben nevezték ki a Magyar Királyi Állami Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskolán számára alapított Kórtani és Gyógytani Laboratórium vezető főorvosává és egyben az élet- és kórtan előadó tanárává. 1941-ig dolgozhatott itt, amikor a zsidótörvények bevezetése miatt megfosztották állásától. Balázs Péter (pszichológus, 1939-ben Brazíliába vándorolt ki, a Rio Grande-i katolikus egyetem pszichológia professzora volt) visszaemlékezése szerint Szondi a tesztképekkel már 1932–1937 között foglalkozott. Szondi tesztje és elmélete alapját a korabeli genetika nyújtotta, a fogyatékos gyermekek vizsgálatában az örökléstani tényezők, a családfakészítés fontos tapasztalati bázist jelentettek. Feltehetőleg Szondi korai személyes élményei, melyeket később kulcsélményekként határoz meg szakmai önéletrajzi írásaiban (SZONDI, 1999), valamint empirikus tapasztalatai együttesen vezették a sorsanalízis elméletének kialakításához.

Az ónanakológiai megközelítés tehát a sorsot a családi öröklöttség, a vérrokon kötelek kényszerén belül írja le (vö. SZONDI, 1943a). Szonditól két könyv jelent meg ebben a periódusban, a származása miatti diszkrimináció következtében mindkettő külföldön. Első sorsanalitikus kötete az *Analysis of Marriages* 1937-ben Hollandiában jelent meg Révész Géának köszönhetően, *Schicksalsanalyse* kötete pedig 1944-ben Svájcban. A *Schicksalsanalyse* kötet alcíme jellemzően mutatja be a kutatás akkori súlypontját: *Genetic des Schicksals* – vagyis a „sors genetikája”. Szondi későbbi interjúiban is szívesen definiálta úgy sorstanát, hogy az nem más, mint a genetika bevezetése a pszichoanalízisbe (*Forgács Péter interjúja Szondi Lipóttal*. Balázs Béla Filmstúdió, 1984).

A *Schicksalsanalyse* kötetben Szondi a szülők (familiáris ősök) által átörökített kényszer- és öröklött sorsformák leírásával foglalkozik, melyek az élet különböző területein nyilvánulnak meg. Vitathatatlan tehát erre a periódusra vonatkozóan a kényszer és az öröklöttség hangsúlya, ennek ellenére ekkor sem feledkezik meg Szondi a választás lehetőségéről. Még ekkor bevezette sorstanába az irányítható fatalizmus fogalmát: „...a természet keze pontosan körülhatárolja az ember egyéni sorsterét, ámde az egyén génikusan körülhatárolt sorsterében tudatosan és szabadon választhatja

meg azokat az életutakat és tárgyakat, melyeken ősi ösztönszükségleteit egyéni módon elégítheti ki... Ezért beszél a sorsanalízis irányítható fatalizmusról. A sorsanalízis az ösztöngének mellett sorsunkat irányító hatalmakként tiszteli az állásfoglaló Ént és a szellemet. Az Én az a híd, mely az animális és bestialis ösztönöket a szellemmel köti össze. A szellem pedig az a transzcendens instancia, mely az egyéni Én közvetítésével humán jelleget és humanista menetirányt szab ősi ösztöntörvényeinknek.” (SZONDI, 1943a, 8.) A szocializáció, szublimáció, humanizáció mutatja az emberré válás útját.

Ez a gondolat már továbbvezet a svájci periódus újanankológiai sorsfelfogásához. Szondi nem tagadja meg korábbi tanait, hanem a kényszersors fogalmát kiegészíti a választott sors lehetőségével. Az egyén számtalan egzisztencialehetőséggel rendelkezik, az Én tudatosan, szabadon dönthet egyik vagy másik egzisztencialehetőség választása mellett. Ekképp életének minőségét tudatosan képes irányítani. Az Én által történő sorsválasztással kapcsolatos elméletét Szondi *Ich-Analyse* (1956) című kötetében publikálta, az elmélethez kötődő gyakorlatot a *Schicksalsanalytische Therapie* (1963) című könyvében írta meg. Az újanankológiai fordulat hozta meg a sorsanalitikus terápia mint technika kialakítását, vagyis annak lehetőségét, hogy a kényszersorsát élő ember az Én segítségével eljuthasson a szabadon megválasztott sorshoz.

A sorsanalízis a tudattalan genetikáját próbálja megragadni – legalábbis familiáris szinten. A sorsanalízis elmélete és gyakorlati terápiaja Szondi szerint hidat teremt a mélylélektan három irányzata között – melyhez Freud pszichoanalízisé és Jung analitikus pszichológiáját sorolja. Mindhárom irányzat megegyezik abban, hogy a freudi felfedezésből, a tudattalanból indul ki, különbségük pedig abban mutatkozik meg, hogy a léleknek más és más rétegét veszik nagytitka alá. „A lélek ontológiája, genealógiája és archeológiája együtt adják, illetve adhatják meg a mélypszichológia globalitását. Csak e három réteg önálló és összefüggő kutatásától várható a lélek struktúrájáról és működéséről hírt adó »egész lélek-kép«”. Arra a kérdésre, hogy a három irányzat miért dolgozik három különböző elmélettel, Szondi így válaszol: „A nap fénysugarai az óceánnak csak a legfelső rétegébe tudnak behatolni. A sötétség a tenger mélyén annál elviselhetetlenebb, minél mélyebb rétegekbe ereszkedik alá. Ezért gondoskodott a természet arról, hogy az átláthatatlan óceáni sötétség különböző mélységeiben élő tengeri lények mindegyike külön-külön árassza ki testéből azt a magán-fényt, amely biztosítja számukra a tenger különböző mélységeiben az önálló tájékozódást. Nos: a mélypszichológia három irányzatának is azért van szüksége három önálló elméletre – a hasonlatnál maradva –, három magánfényforrásra, mert mindegyik a lélek tengerének más és más rétegében dolgozik, ahová a fölötte és alatta lévő rétegekben dolgozók elméletének fénysugarai alig tudnak behatolni.” (SZONDI, 1943a, 308–309.)

Freud pszichoanalízisében a szimptomától vezet az út a tudattalanba az ösztön-élethez, a szexualitáshoz. Freud szerint a szimptóma jele és egyben helyettesítője egy elmaradt ösztönszükségletnek, egy elfojtási folyamat eredménye. A pszichoanalízis a tudattalan személyes síkját szövegezte meg a szimptomák segítségével. Jung analitikus pszichológiájában a kollektív tudattalan rétegében a szimbólumok archetipikus természetét írta le. Szondi sorsanalízisében a familiáris ősök törekvéseinek átöröklésével a családi tudattalan rétegét tárja fel, ami az ember sorsválasztásaiban nyilvánul meg.

A szimptóma, a szimbólum és a választás nyelve a tudattalan három különböző rétegét világítja meg, e három réteg azonban csakis kontinuitásában, globalitásában fogható fel (SZONDI, 1996).

A SORSANALÍZIS ÖSZTÖNFOGALMA ÉS ÖSZTÖNRENDSZERE

A sorsanalízis ösztönrendszere arra az elgondolásra épül, hogy az ösztönforrás és az ösztönenergia minősége az ösztöntan szempontjából alapvető tényezők. A forrás és az energia közötti összefüggés abban nyilvánul meg, hogy specifikus ösztönenergia csak specifikus ösztönforrásból fakadhat. Ha az emberi ösztönrendszer általános alapjait keressük, Szondi szerint először meg kell határoznunk azt az alapot, mely valamennyi ösztönféleség közös természetét írja le, majd meg kell keresni azokat az elkülönítő jegyeket, melyek alapján az egyes ösztöntényezők egymástól jól elhatárolhatóak.

A sorsanalízis a közös biológiai alapot a génekben találta meg. Az ösztön közös természetét a gének közös természete határozza meg, mely minden emberben hasonló módon működik. Az ösztöntan génelmélete felteszi, hogy az ösztönös jelenségek specifikus gének által – ún. ösztöngének által – meghatározott lelki reakciók. Az ösztönös reakciót meghatározó gének mellett egyéb géneket is találhatunk, melyek például testi vagy mentális reakciókat határoznak meg. Minden gén sajátja, hogy egy hajdani, ősi állapotot törekszik visszaállítani az utódban, s ha az ösztönök géneredetűek, az ösztönökben is közös az a törekvés, hogy egy hajdani állapotot valósítsanak meg újra. Szondi az ösztönök génelméletéből fakadóan kifejti, hogy annyiféle ösztöntörekvésről beszélhetünk, ahány ösztönös reakciót meghatározó gén létezik. Ezen a ponton tehát nem ért egyet Freud dualizmusával, aki két ösztönfajtát különböztet meg: az önfenntartó és a fajfenntartó ösztönök, illetve később az élet- és halálösztönt.

A sorsanalízis genetikus elméletében kifejti, hogy az emberek többsége a legtöbb ösztönszükséglet tekintetében heterozigóta. Ez azt jelenti, hogy az egyén egy bizonyos ösztönszükségletét tekintve más hajlamokat örökölt az apától, mint az anyától. Ebből a tényből következik, hogy a legtöbb emberben az ösztönszükségletek legtöbbször olyan allél-génpár dönti el, melynek két homológ génje két egymástól eltérő, esetleg egymással gyökeresen eltérő törekvést határoz meg. Mivel az egyén az adott ösztönszükségletet tekintve heterozigóta – a két eltérő törekvés ösztön-ellentétpárt hoz létre. Az ösztön-ellentétpár lélektanilag nem más, mint az ösztönszükségletet génikusan meghatározó allél-génpár ösztönpszichológiai kifejezése.

Az allél-génpárok két homológ génje között fennálló ellentét az ösztönpárok eredetének csak az egyik formáját írják le. Az elmebetegségek örökléstani vizsgálatára alapozva Szondi utal az öröklődés dimer, illetve polimer lehetőségére is, amikor egy ösztönt legalább két vagy több génpár határoz meg, melyek örökléstaniilag egymástól függetlenek, de a kritikus ösztön megnyilvánulását közösen hozzák létre.

Az ösztön feszítő ereje a génelmélet alapján a gének egymás közti viszonyától függ. Az ösztönszükségleteket specifikusan meghatározó allél-génpár két homológ

génje között fennálló különbség nagysága határozza meg valamely ösztön feszítő erejét. Másképp megfogalmazva, a domináns és a recesszív gén közötti küzdelemtől függ valamely ösztönszükséglet feszítő ereje.

SZONDI (1960) a sorsanalízis ösztönkritériumait az alábbi öt pontban foglalta össze:

1. Az ösztönök génikus eredetűek.
2. Az ösztöntörekvések és ösztönszükségletek polaritása. E megállapítás szerint csakis oly jelenségeket nevezhetünk ösztönös jelenségeknek, amelyek a léleknek ugyanazon megjelenési területén egymással ellentétes vagy mennyiségben különböző törekvések, illetve szükségletek párba állását mutatják. Ezen ösztöntörekvések egy része humán, más része pedig nem humán természetű. A legtöbb ember heterozigóta természetéből fakad, hogy a humán és nem humán ösztöntörekvések vegyesen fordulnak elő az egyénnél. Amennyiben ez a strukturális polaritás hiányozna, nem beszélhetnénk igazán dinamikus ösztönökről sem.
3. Az ösztöndinamizmus vagy ösztönfeszültség feltétele, ami a fent említett ösztöntörekvések és szükségletek polaritásából következik, az ellentétes erők harcából. E feszültség a génelmélet szerint az apriori génküzdelem képviselője a lélekben.
4. Az élet- és kórlélektani kritérium: csak oly jelenségeket nevezhetünk ösztönös folyamatoknak, melyek kivétel nélkül minden emberben megtalálhatóak (ez az élettani kritérium), másrészt pedig az emberek egy kisebb részénél ezek oly szélsőséges fokban mutatkoznak meg, hogy önálló ösztönbetegség felállítását tették szükségessé (kórellettani kritérium). Szondi kifejti, hogy az elmebetegek elsődlegesen ösztönbetegek, a személyiség és az Én szétesését, az ezzel járó mentális zavarokat következményes, vagy más szóval reakciós képződményként fogja fel. A sorsanalízis átveszi a korabeli pszichiátriai örökléstan eredményeit, melyek az elmebetegségek négy önálló csoportját állapították meg: szkiziform öröklődési kör (katatónia, paranoia); cirkuláris vagy mániako-depresszív öröklődési kör; epileptiform vagy paroxizmális öröklődési kör; szexuális ösztönbetegek köre (homoszexualitás, szadizmus). A betegségek körök elhatárolása a normától nem éles, ami azt jelenti, hogy az elmebetegeknél megtalált ösztönszükségletek egytől egyig megtalálhatóak a nem elmebeteg személyeknél is, részben az egyéni ösztönfejlődés egy korábbi fokán, részben később az eredeti ösztöncéljuktól eltérített, denaturált, szocializált vagy szublimált formában.
5. Végül az önálló mendelezés kritériuma, ami feltételezi, hogy a kritikus ösztönszükséglet önálló öröklődése kimutatható.

A sorsanalízis ösztönrendszere a korábban említett négy öröklődési körre épül, ennek alapján a sorsanalízis elmélete négy ösztönkört ír le: szexuális, paroxizmális, szkiziform és cirkuláris ösztönkört. Az ösztönkör fogalma egybeesik az ösztönvektor fogalmával, ami azt is jelenti, hogy egy-egy ösztönvektor két ösztönfaktor-

ból áll. A két ösztönfaktor azt mutatja meg, hogy az ösztönvektor mindegyike egy ösztönszükségleti ellentétpárt tartalmaz. Az ösztönfaktor ugyanakkor önmagában is kettős tendenciát hordoz, melyek az apai és az anyai homológ gén törekvését fejezik ki. A szexuális ösztönkör például két ösztönfaktorra (egymással ellentétes ösztönszükségletre) bomlik, a homoszexualitásra (nemi gyöngédség) és szadizmusra (nemi erőszakosság); melyek további két-két tendenciára eshetnek szét, a h-faktornál a konkrét személyre irányuló nemi gyöngédségre, illetve az emberiségre irányuló, kollektív emberszeretetre. A szadizmus faktora két ellentétes tendenciájában az agresszióra, illetve a mazochizmusra bomlik tovább. Az ösztöntörekvés fogalma Szondinál az allél-génpárnak csak egyik génje (az anyai vagy az apai gén) által meghatározott ösztöntani fogalom.

Az ösztönfaktorokat az ösztönélet radikáléinak is tekinthetjük. Az ösztönfaktorok tulajdonságai közé tartozik azok változatos megjelenési formája, melyet az egyes ösztönfaktorok sorslehetőségeinek (egzisztencialehetőségeinek) nevez a sorsanalízis. E tényből következik, hogy az ember nem egy sorssal, hanem számtalan sorslehetőséggel rendelkezik. A nyolc faktor sorslehetőségei eredeztethetőek a filogenetikus törzsfajlás ősi formáiból (kivéve a szkizofrenia vagy más szóval az énes ösztönt); ugyanakkor minden faktor megfeleltethető egy kora gyermekkori megjelenési formával; rendelkezik karakterformáló hatékonysággal; speciális foglalkozási körrel, ami a szociális körhöz való tartozást is megmutatja; továbbá a faktorok sajátos tünetegyüttessel is rendelkeznek.¹

Az ösztönfaktorok és ösztönkörök azonban nem egymástól függetlenül fejtik ki hatásukat, hanem a fenomenológiai megjelenésben már egymással kölcsönhatásba lépve nyilvánulnak meg.

AZ EMBER ÖSZTÖN-LINNAEUSA

Szondi természettudományos mentalitása a sorsanalízis génelmélete mellett az ember általános ösztönrendszerének leírásában, más szóval az ember „ösztönlinnaeusának” felállításában is megmutatkozik.

Szondi tesztjét és a teszt által alkalmazott módszert az első időszakban kísérleti ösztönészlelésnek, illetve kísérleti ösztöndiagnosztikának nevezte el. E kifejezések jól mutatják a teszt megszületésének elméleti hátterét, valamint azt is, hogy Szondi milyen célból alkotta meg magát a tesztet. Szondi úgy gondolta, hogy a kísérleti ösztöndiagnosztika elméleti és tapasztalati alapon képes egy ún. ösztön-linnaeus megszerkesztésére, melynek rendszerében pontosan meghatározható minden embernek mind a nyílt, manifeszt, mind a lappangó, latens ösztön- és jellemsorsa. Az egyén meghatározására szolgáló ösztönrendszert azért nevezte el linnaeusnak, mert a botanikus Linnéhez (latinul: Linnaeus) hasonlóan Szondi is az ösztönök látható megnyilatkozásai és a kísérletben láthatóvá tett „láthatatlan gyökerei” alapján határozza meg, hogy az egyén milyen család leszármazottja, melyek ösztönéle-

¹ Szondi részletes ösztönpatológiáját részleteiben nem tudjuk bemutatni, ezzel kapcsolatosan lásd: SZONDI (1960), SZONDI (1952), magyarul LUKÁCS (1996).

tének és jellemének nyílt, látható megnyilatkozásai és milyen sorslehetőségek várnak rá a jövőben. Vagyis Szondi célja, hogy a növények rendszertanához hasonlóan felállítsa az ember ösztön-rendszertanát (SZONDI, 1942). A cél megfogalmazása a mai pszichológia számára meglepő, mégis a teszt mennyiségi indexeinek kiszámítása, a teszt értelmezésének az ún. mennyiségi módszere ennek alapján született meg.

Szondi elhatárolja magát a korabeli alkattanok, tipológiák pszichológiájától, élesen bírálva azok hibáit. A kretschmeri kórlélektani diagnosztika és jellemtipológia téves kiindulópontja, hogy kizárólag a nyílt, látható, manifeszt tünetekre építi fel a betegségek diagnózisát és a jellem tipológiáját. A kísérleti ösztöndiagnosztika szakít ezzel a felfogásmóddal, az „öztönlinnaeus” a betegségformák mögött, a lélek mélyén lappangó láthatatlan ösztönszükségleteknek nagyobb jelentőséget tulajdonít, mint a nyílt klinikai vagy jellemteni tüneteknek.

A sorsanalízis szerint az ember sorsát elsődlegesen a lappangó, latens gének, a lappangó ösztöngénekből kiáramló és biológiailag elnyomott szükségletek irányítják. A sorspszichológia a lappangó és nyílt ösztönszükségletek alapján állítja fel az egyén sorsdiagnózisát és sorsprognózisát.

A kísérleti ösztöndiagnosztika a következőképpen definiálta önmagát: „...a neurózisok, elmebajok társadalomellenes (antiszociális) és társas értékű (szociális) jellemtipusok mögött nem mentális, nem racionális, nem is viselkedési és magatartási jelenségek után kutat, hanem elsősorban: a latencia miatt dinamikus, irracionális folyamatokat igyekszik láthatóvá tenni. Ezt azért teszi, mert azt vallja, hogy a különböző neurózisok, pszichózisok és jellemtipusok elsősorban láthatatlan ösztöngyökereikben térnek el egymástól.”

A kísérleti ösztöndiagnosztika „még a mentális folyamatokat, tehát az elmebajokat, szellemi képességeket és gondolkodási típusokat is úgy vizsgálja, hogy megkeresi bennük az »esztelen« és láthatatlan, irracionális ösztöngyökereket, melyekről tudjuk, hogy hatékonyan áramlanak be a gondolkodás folyamataiba... a kísérleti ösztöndiagnosztika az irracionális ösztönök nyílt tüneteivel és látható jegyeivel nagyobb jelentőséget tulajdonít a »láthatatlan« lappangó ösztönszükségleteknek. Ezért épültek fel a kísérleti ösztöndiagnosztika és annak alkalmazott részei, így a kórlélektani diagnosztika, a sorsanalitikus jellemten, a sorsanalitikus betegség- és jellemprognosztika elsősorban a különböző ösztönszükségletek latenciáján. A kísérleti ösztöndiagnosztika végső célja éppen az egyénileg különböző ösztön-latenciák láthatóvá tétele a kísérletben.” (SZONDI, 1942, 2–3.)

A kísérleti ösztöndiagnosztika (mai megnevezésében Szondi-teszt) az ösztön-latenciák meghatározásának kísérleti módszerét vezette be a diagnosztikába. Az ösztön-linnaeus módszere lényegében nem más, mint a manifeszt és latens rész-ösztönök integrációja. Az ösztön-linnaeus tapasztalati ösztönrendszere alapján az egyén sorslehetőségei megállapíthatóvá válnak.

A KÍSÉRLETI ÖSZTÖNDIAGNOSZTIKA EREDMÉNYEINEK KÉT TOVÁBBI ÉRTELMEZÉSI LEHETŐSÉGE: A SZÉL–KÖZÉP ÉS AZ ELŐTÉR–HÁTTÉR

A szél–közép értelmezési lehetősége a négy ösztönkör funkcionális egységén alapul. A „szél” elnevezés arra utal, hogy a tesztprofilon ábrázolt két széli ösztönkör-

ról van itt szó: a szexualitás és a cirkuláris vagy más szóval a kapcsolati ösztönkör tartozik ide. A „közép” ezzel szemben a tesztprofilon középtűt elhelyezkedő ösztönköröket foglalja magába: a meglepési vagy paroxizmális és a szkiziform vagy énes ösztönkört.

A szél–közép dialektika mutatja meg, hogy a személy az „ösztönvést” milyen módon hárítja el. Ösztönvész akkor jelentkezik, ha egy addig leszorított ösztönigény felszabadul, vagy ha egy életfontosságú ösztönigény törekvése kihull az ösztönigények közül. Leggyakrabban az ösztönvész a széli ösztönkörök részéről fenyeget (szexuális és kapcsolati ösztönkörök), de előfordulhat a közép (paroxizmális és énes ösztönkör) ösztönbázisa miatt is. Az élet kezdetén a közép még csak funkcionális lehetőséget jelent, annak a lehetőségét, hogy az egyén később az élet során a széli ösztönökkel szemben állást foglalhasson. Az, hogy a közép – vagy a cenzúra – a szociális alkalmazkodás során a szociálisan pozitív vagy a szociálisan negatív irányt építi be állásfoglalásába, elsősorban a környezeten múlik. A miliő, a jó és a rossz példaképek, a nevelés, a vallás a személyiségfejlődés folyamatában együttesen adhatják meg a közép cenzúrárendszerének az erejét, minőségét. A közép szociálpozitív törekvéseinek erejét mutatja a „középen” a belső, etikus igazságérzet megjelenése a gyilkos érzelmű Káinnal és agresszióval szemben; a morális szégyen cenzúrája, ami lehetővé teszi a másokhoz való érzelmi-indulati alkalmazkodásunkat; a realiztikus érdeklődéscenzúra vagy racionális értelem; végül a szellemi ideál cenzúrája, ami az én-ideálon alapul és az ösztönvész szublimációs megoldási lehetőségein. Ha a „középen” a szociálpozitív cenzúra működik, a szélen is a szociálpozitív törekvések valósulnak meg, annak ellenére, hogy ez magában hordozhat szociálnegatív (animális, örömkereső) vagy egymással szembenálló szociálpozitív humán törekvéseket is.

Amennyiben a társadalmi alkalmazkodás folyamatában a középen a szociálnegatív törekvések valósulnak meg, megjelenik a gonoszságra való hajlam, a durva indulatok felduzzasztása, düh, gyűlölet, harag, irigység, féltékenység; a szemérmetlen érvényesítési törekvés; a hatalom- és birtoklási vágy, az önszeretet; hajlam a projekcióra, mások vádolására, a saját felelősség elhárítására (SZONDI, 1996).

Szondi cenzúrárendszer (Freud felettes énjéhez hasonlóan) az én működésére van hatással. Az én az ösztönigényekkel szemben állást foglalhat pozitív vagy negatív módon, helyeselheti az ösztönigény beteljesülését vagy tagadhatja azt.

A „közép” és „szél” dialektikáján túl a tesztben további értelmezési lehetőséget nyújt az „előtér” és a „háttér” vizsgálata. Az előtér és a háttér értelmezése az ösztönrendszer poláris ellentétességén alapul. Szondi sorspszichológiájában 16 ösztöntörekvés küzd egymással a megvalósulásért. Természetesen ezek az ösztöntörekvések a valóságban nem tudnak egyszerre megvalósulni, a poláris ellentétesség alapján nyolc ösztöntörekvés juthat egy bizonyos időpontban a felszínre. A manifestálódott ösztöntörekvések jelzik azok pillanatnyi döntő erejét, ezek a kísérleti ösztöndiagnosztika során az előtérben fognak megjelenni. A háttérben maradt ösztöntörekvéseket az én az adott pillanatban elutasítja, de a környezeti befolyás hatására ezek megerősödhetnek és egy későbbi időpontban felszínre törhetnek. A háttérben lévő tendenciák később tehát az előtérbe léphetnek és egyúttal a korábbi előtér-tendenciát a háttérbe tolhatják. Szondi az ösztönök színpadát a forgó-

színpadhoz hasonlítja, melynek egyszer az egyik, máskor a másik oldala mutatkozik meg. Egyéneként különböző e színpad forgathatósága, melyet az én állásfoglalása irányít – azonban a túl könnyű és a túl nehéz forgathatóság egyaránt patológiához vezet. Az én relatív autonómiája és ereje segíti a forgószínpad megfelelő működését. Az én állásfoglalásának megváltozását külső és belső tényezők egyaránt okozhatják, a belső tényezők elsősorban a poláris ösztönstruktúrán alapulnak,

a külső tényezők pedig lehetnek traumatikus élmények, sokkhatások.

A háttérben lévő tendenciák csak relatíve veszítik el megvalósulási képességüket, ugyanis megjelennek az egyén vágyaiban, gondolat-, álom- és fantáziavilágában, hobbiában és szenvedélyeiben. A háttér játszik szerepet a karakter kialakításában, a szimptomaképzésben és minden választási folyamatban (szerelmi választásban, továbbá barát-, foglalkozás-, betegség- és halálnem-választásban).

Habár az én megtagadja a háttérbe szorult tendenciák manifesztálódását, azok a háttérben folyamatosan működnek, és az egyén számára észrevétlen módon alakítják a sorsát. Az előtér és háttér szimultán működése hozza létre azt a dialektikát, amely a legfontosabb ösztönrugó a lélek dinamikájában.

AZ ÉN GENEZISE ÉS MŰKÖDÉSE A SORSANALÍZISBEN

Az Én eredete és struktúrája

Szondi az Én eredetére vonatkozó elképzeléseit még 1943-ban publikálta sokszorosított kézirat formájában (SZONDI, 1943c). Az e helyen megjelenő koncepció azonban nem így vált később a Svájcban megjelenő *Ich-Analyse* című (SZONDI, 1956) kötetének részévé, az „eredet” és a „struktúra” leírása helyébe a későbbi kötetben az Én működésének funkcionális leírása lépett. Feltehetőleg a több problémás feltételezést tartalmazó Én-tant Szondi újszerűbb „nyelvezetre” fordította át, aminek alapja a funkció megragadása lett. (Nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt a tényt, hogy ugyanebben az időszakban jelentkezik a pszichoanalízis Én-pszichológiai fordulata, ahol HARTMANN (1939) és HARTMANN, KRIS és LOEWENSTEIN publikációi nyomán az Én különböző funkciói kerülnek leírásra.) A sorsanalízis elméletében az integrált Én-működés négy elemi Én-funkció (projekció, infláció, introjekció és negáció) zavartalan működéséből jön létre. Szondi *Ich-Analyse* (1939) című kötetében egyúttal az Én fogalmát filozófiailag kitágítja, mely magasabb instancia a *Pontifex oppositorum* elnevezést kapja. A sorsanalízis elméletörténetének e két különböző állomását két alfejezetben mutatjuk be.

SZONDI (1943c) kéziratában az Én geneziséét örökléstani alapokra helyezte. Az Én kialakítója egy ösztön, amit a kísérleti ösztönészlelés során a szkizofórm ösztönkörben olvashatunk le. Az Én-t eredetileg az én-kitágító ösztön teremti meg, mivel ez hozza létre az én-tudatot, azaz a szükségleti tudatot. Ezzel az egodiasztolikus (p) ösztönös szükséglettel szemben az egoszisztolikus (k) ösztönténye-

ző az állásfoglaló Én-t teremti meg. Az állásfoglaló Én funkciója, hogy döntsön a tudatossá vált ösztönigények sorsáról.

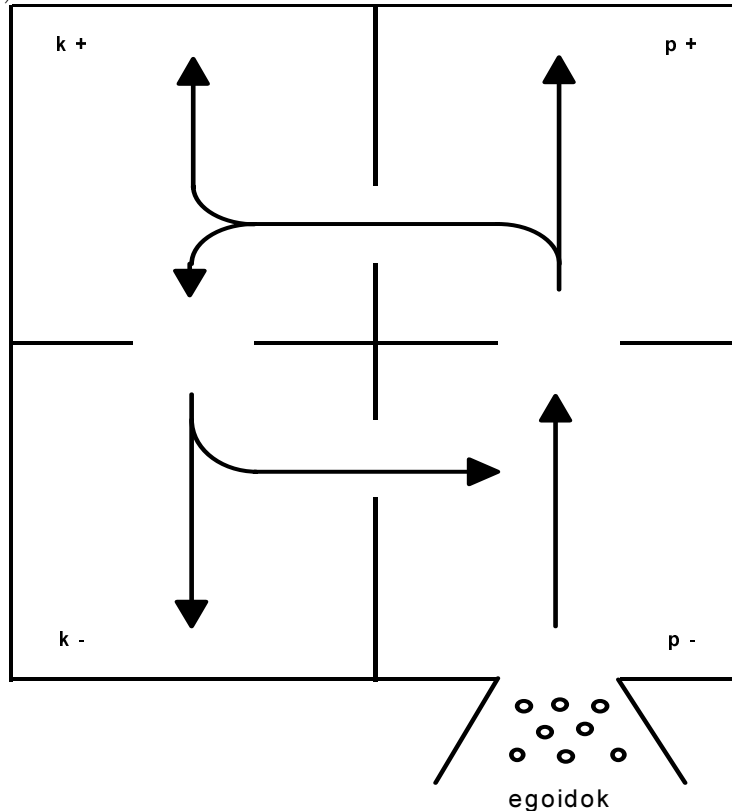
A sorsanalízis szerint a tudat két részből áll: az érzékelési és a szükségleti tudatból. Az érzékelési tudatot az érzékelés népesíti be szemléletekkel, a szükségleti tudatot pedig a tudattalanból kitörő génikus ösztön-szükségletek töltik be ösztönigényekkel, ösztöntörekvésekkel. Szondi egoidoknak nevezi azokat a géneket, amelyek a családi tudattalanból származnak, és ha manifesztálódni tudnak, az Én integráns részévé válnak. A tudatos és tudattalan (a manifesztálódott, illetve a lappangó állapotba került és legyőzött) egoidok, vagyis a homológ allél-egoidok között a kapcsolat nem szakad meg a későbbiekben sem, az egész élet során zajlik a génikus küzdelem a manifesztációért. (Az öntudat ebből kifolyólag a sorstanban nem más, mint a tudatos és tudattalan egoidok küzdelmének, illetőleg kölcsönös kapcsolatának képviselője a lélekben.) Az Én-t végül is a győztes egoidok integrálódása hozza létre, a legyőzött egoidok pedig latensek maradnak. A sorspszichológiában a tudat a már manifesztálódott génikus ösztöntörekvések tartományát jelenti, míg a tudattalan a domináns gének által elnyomott, lappangó, latens génikus szükségletek birodalmát. A latens egoidok a genotipikus megnyilvánulásról lemondanak, ehelyett a tudattalanból irányítják az egyén ösztönös választásait, amit Szondi genotropikus megnyilvánulásnak nevez, a folyamatot magát pedig genotropizmusnak. A genotropizmus a családi tudattalan fő működési területe, ami a tudattalan választást jelenti az élet különböző (a már említett barát-, szerelmi, foglalkozás-, betegség-, halálnemválasztás stb.) területein.

A korábbiakban jeleztük már az Én két alapfunkcióját: az egodiasztolét és az egoszisztolét. A sorsanalízis szerint a tudattalanban az elnyomott géneknek két csoportja található: az első csoport olyan egoidokból áll, amelyek még sohasem manifesztálódtak, de manifesztálódni akarnak. A tudattalannak ezt a részét nevezi Szondi képletesen „a néma ősök várócsarnokának” (p-). A második csoportot a működésétől megfosztott egoidok alkotják, ez a tartály a „póruj járt ősök tömlőce” (k-). A két tábor állandóan veszélyezteti az Én állandóságát, integritását azáltal, hogy az első csoport az Én – a szükségleti tudat – kitágítására törekszik; a második csoport az ítéző, állásfoglaló Én megváltoztatására tör. Az egodiasztolé és az egoszisztolé az Én-élet állandó működésben lévő két alapfolyamata.

Az Én-működés sémáját (SZONDI, 1943c, 247) az 1. ábrán mutatjuk be az ösztönprofilon történő elhelyezkedésében. Az ábrán látható négy tartomány jelentése:

- I. (p-): a még nem manifesztálódott egoidok tartálya, az ősök várócsarnoka.
- II. (p+): a tudatba betört premaneszt egoidok tartálya, a szükségleti tudat, a tudatos Én képe a profilon.
- III. (k+): a már manifesztálódott egoidokból kialakult és a merev éntudatzárt alkotó egoidok tartálya. Az ítéző, állásfoglaló Én, a szabad akarat képe a profilon.
- IV. (k-): a külvilág és a nevelés hatására elfojtott egoidok tartálya, az elfojtás képe a profilon. „A póruj járt ősök tömlőce”. Jelzi az adaptációt.

Az ábrán lévő nyíl mutatja az egoidszükségletek útját a családi tudattalanból (I.) a szükségleti tudaton át (II.) az énzárig (III.) és onnan az elfojtásig, az alkalmazkodásig (IV.).

1. ábra. Az Én-működés sémája

Az Én funkcionális működése

SZONDI az Én instanciájával, működésének leírásával a svájci pályaszakaszban részletesen *Ich-Analyse* című (1956) kötetében foglalkozott. Az énes ösztön Szondi pszichológiájában az egyedüli, eredetében is humán ösztön, ami azáltal tud a többi ösztön fölé emelkedni, hogy relatív autonómiával rendelkezik. Az Én azt tűzi ki feladatául, hogy a tudattalan ösztöncélokot tudatossá tegye, ezáltal olyan vezető szerepet tölt be, hogy a lélek középpontjába kerül. Az Én humánspecifikus funkciói a tudatosítás és az állásfoglalás. Az ösztönök vak kifuttatása helyett az ember képessé válik az érzelmek, indulatok, vágyak, vagyis a szükségletek tudatosítására, és a különböző, tudatosított ösztönszükségletek az Én állásfoglalását követelik. Az Énnek el kell döntenie, hogy mely szükségleteket hagy jóvá és járul hozzá ki-

elégülésükhöz, és melyeket fog megtagadni. A jóváhagyás után az Énnek meg kell hoznia azt a döntést is, hogy a szükséglet kielégülését ősi, eredeti, natív formájában engedi kifuttatni, vagy a társadalmi alkalmazkodást szolgáló, szocializált formájú szükségletkielégítést engedélyezi. Csak az ember képes ösztöncéljai tudatosítására és arra, hogy individuálisan megválaszthassa ösztönszükségeit kielégítési módját. Éppen ezért az ember felelősséggel tartozik cselekedeteiért, amelyek már nem tudattalan irányítás alatt állnak, mint az állatvilágban. Az ember az Én funkciói segítségével a realitásérzék birtokába jut, képessé válik a valóságot felülvizsgálva tudatosan alkalmazkodni a külvilághoz. Az alkalmazkodási folyamat során és az önkontroll kialakításával az Én az ősi ösztönök kielégítési módját megváltoztathatja, denaturalizálhatja, amit Szondi az ösztönök szocializációjaként, humanizálásaként ír le, vagy más szavakkal az emberré válás folyamatának nevez.

A sorspszichológia szerint az Én négy elemi funkció állandó mozgásában ragadható meg, melyek a következők:

1. A participációs projekció, ami az ember azon törekvését fejezi ki, hogy más emberekkel egyé váljon, egységet képezzen, duális unióba lépjen. A projekció révén az Én hatalmát kiterjeszti, ezek vezetnek a kettős vagy több tagból álló egységek kialakulásához az életben (például anya–gyermek egysége, a klánszolidaritás stb.). Az anya–gyermek duálunió felbomlása után az egyén a projekció segítségével más tárgy után néz, amellyel participálódhat, és amelyen ösztönszükségeit kielégítheti. A participációs projekció következménye a pár, család, csoport, klán, népi és az egyéb társadalmi hovatartozás képződményeinek létrejötte.

A projekció mint a tartalom kivetítésének folyamata tágabb értelemben a külvilág, a világ megismerésének is alapja.

2. Az infláció az Én azon törekvése, hogy „mindenné váljon”, a teljességet érje el. Ez úgy valósulhat meg, hogy a tudattalan lelki tartalmak tudatosodnak és egyidejűleg az Én ezen lelki tartalmak ellentétességeit megszállja, ami által az Én megkettőzi hatalmát. Vagyis a mindkettő-és-minden-lenni-akarás, az ambitendencia Bleuer felfogásában. A személy lehet például egyidejűleg férfi és nő, ördög és angyal, úr és szolgál, ember és állat stb. Pozitív esetben az infláció vezet az ideálképzéshez és teremti meg az erejét az alkotóképességnek, hogy a vallás, a művészet, a tudomány ideáit szenvedélyesen megszállhassuk.
3. Az introjekció az Én azon ősi törekvését írja le, hogy az értékes tárgyaknak, minden értéktartalomnak birtokosa legyen; vágy a mindent birtoklásra és a mindent tudásra. Az introjekció fiziológiai funkciója, hogy a külső és a belső érzékelési valóság között hidat teremtsen. Az introjekció segítségével jöhet létre az identifikáció (a külső érték beépítése a személyiségbe) és a karakterformálás.
4. A negáció az Én elemi törekvése az elkerülésre, a tagadásra, az elfojtásra. „A mindenné válni és mindent birtokolni” tagadása, elutasítása. Negatív értelemben az ideál- és értékképzés zavara, amely kétségbeeséshez vezethet. A negáció szociális értelmezése kettős jelentésű: egyrészt jelentheti a társas

alkalmazkodás következtében történő lemondást, tagadást; másrészt pedig jelentheti a destrukciót. A negáció ereje Szondi tesztjében megmutatja, hogy adaptációval vagy destrukcióval állunk szemben.

A fenti négy elemi funkció ciklikusan követi egymást, ami azt jelenti, hogy egy tartalomnak – akár a külvilágból, akár a belső szükségleti tudat felől érkezik – a körfolyamat fenti négy fázisán keresztül kell haladnia. A lelki tartalom először a külvilágba kivetül (kielégüléséhez megfelelő tárgyat keres); ezután tudatosodik valamilyen kívánság, szükséglet, képzet, idea stb. formájában; majd az állásfoglaló én azt a realitással összeveti és dönt a tartalom igenléséről vagy elutasításáról.

Szondi az állásfoglalás képességét az Én erejének nevezi, ha hiányzik az állásfoglalás képessége, ényenge személyről beszélünk. Az állásfoglaló Énnek köszönhetjük, hogy az ember képessé válik a szabad választásra, ezért ez egyben a szabad akarat kifejeződése a sorstanban. Az állásfoglaló Én működését az ábrán az introjekció és negáció folyamatai mutatják.

Az Ént akkor nevezhetjük integráltnak, vagyis akcióképesnek, ha egy felmerülő tartalom függetlenül annak minőségétől, a körpálya négy elemi funkcióján keresztülfut a megfelelő módon és megfelelő időben, anélkül, hogy egy fázisban túl sokáig időzne.

Szondi meghatározza az Én-fejlődés egyes szakaszaiban az általában vezető funkciót betöltő Én-funkciókat is. A participációs-projektív Én a kora gyermekkori preödipális időszakban jelenik meg és tart körülbelül 2 éves korig; az inflatív Én az ödipális kor kezdetén, 3–4 éves korban jelentkezik; az introjekciós Én az ödipális kor csúcspontján, 4–5 éves korban mutatkozik meg; a negációs Én az ödipális kor végén, a latencia és a prepubertás időszakában jelenik meg karakterisztikusan. Ezután az Én újból elkezd körbefutni körpályáját a projekciótól a negációig (más tartalmakkal), ami a felnőttkori alkalmazkodás kialakulásának idejéig tart.

Pszichopatológiai szempontból a lelki zavar visszavezethető az Én körpályájának zavarára. A lelki zavar akkor jelentkezik, ha egy tartalom túl sokáig a körpálya egy bizonyos szakaszában „helyben jár”, vagy komolyabb probléma esetén egy bizonyos Én-funkció epizodikusan vagy tartósan a körpályáról tartósan kikapcsolódik. Ilyen Én-zavarok előfordulhatnak az Én primer hyper- vagy hypofunkciója következtében is, amelynek hátterében örökletes vagy fejlődési, illetve környezeti tényezők állhatnak.

Az egyes Én-funkciók azonban még együttesen sem határozzák meg önmagukban az Én fenomenológiai megjelenését. A tudattalan Én-funkciók, a tudatos Én, az énkép, a felettes Én mind csak részfunkciói egy autonóm, globális énnak, amit Szondi Pontifex oppositorumnak nevezett el. Az örökletesség mellett a sorspszichológia középpontjában ez a Pontifex oppositorum áll, mely nemcsak az egyén, hanem az egyén által a közösség sorsát is alapvetően befolyásolja.

AZ ÉN MINT PONTIFEX OPPOSITORUM

Szondi a lelki élet polaritását, az ellentétességet nemcsak belső pszichikus sajátoságnak tartja, hanem véleménye szerint a külvilággal való kapcsolatteremtés is ellentétességeken alapul. A legfontosabb lelki ellentétpárok a következők:

mindenhatóság ↔ tehetetlenség,
szellem ↔ természet,
tudatos ↔ tudattalan,
szubjektív világ ↔ objektív világ,
test ↔ lélek,
evilág ↔ túlvilág,
nőiesség ↔ férfiasság,
cenzúra ↔ álmok.

Az egyén élete csakúgy, mint az egész emberi fajé az ellentétek struktúrájára épül. Az ellentéteket, ellentmondásokat fel kell oldani. Kérdés azonban, hogy ezek az ellentmondások hogyan oldódnak fel, és ki (mi) által? Az ellentétességek kéttípusúak lehetnek: egymást kizáróak vagy egymást kiegészítőek, azaz komplementerek. A lelki ellentétességek majdnem összessége ez utóbbiak közé tartozik, az egymást kiegészítő ellentétességek két egymással ellentétes pólussal rendelkeznek. Az ideális megoldás az egyén számára az ellentétek feloldásában az integráció lenne, vagyis az ellentétességekből létrejövő egész újateremtése. Ez lenne a legkedvezőbb megoldásmód mind az egyén, mind a környezet számára. Ha ugyanis az egyén azáltal oldja fel az ellentétességet, hogy az egyik pólust kiválasztva a másikat elutasítja, elfojtja, ez a megoldásmód a környezet számára sem lesz kedvező, mivel a személy maga veszélyt hordozó marad. Az egymást kizáró (nem komplementer) ellentétesség esetében csak az egyik oldal választható, ilyen például az élet választása a halállal szemben.

Az ellentétek feloldásának folyamatát egy magasabb instancia végzi a lélek központi irányításában, amit Szondi Pontifex oppositorumnak nevezett el. A Pontifex oppositorium feladata az ellentétek feloldásán túl a hatalomosztó, organizációs szerep betöltése, az ellentétek áthidalása, ami által létrejöhet az egészségesség. A Pontifex-Én az ellentétes pólusok közötti hatalomosztó, organizátor és adminisztrátor a lélek tudatos és tudattalan tartományában egyaránt. A Pontifex-Én dönt az ösztöntermészet ellentétes törekvéseiben a szocializáció, szublimáció lehetőségéről, ami a szükségletek kielégítésének humánspecifikus, átszellemített feloldásmódját jelenti. A Pontifex-Én ebből kifolyólag sem nem szellem, sem nem természet, hanem híd a szellem és az ösztöntermészet között.

A Pontifex-Én áthidaló szerepét három funkció működése segíti, a transzcendencia, az integráció és a participáció. A transzcendencia képessége lehetőséget ad arra, hogy egyik területről átléphessünk egy másik területre; például a tudattalantól a tudatosba, a valóságból az absztraktba, a személyes síkból a személy fölöttibe. Az integráció a komplementer részfunkciók egyesítésének képessége, ami nyomán létrejöhet a lelki egészségesség. Végül a participáció az újra-eggyé-válás lehetőségét adja, ami által az egyén részt vehet másokban (a mások iránt érzett szeretet-

ben), a külvilágban (a kommunikáció folyamatában) és a szellemben (a hit révén).

Szondi nagy hangsúlyt fektet a hit szerepére. A hit az Én transzcendens képessége, az Én örök, misztikus participációját jelenti a szellemmel, ami során a mindenhatóságot az egyén továbbadja, ugyanakkor a participációs folyamatban részeseedik is belőle oly mértékben, ami már az egyén számára is elviselhetővé válik. A szellemmel participálódó Én hagyja magát a szellem által vezetett az irányítás és a hatalomosztás gyakorlásában, emellett azonban az átruházott hatalom egy részét visszakapja, ami azt jelenti, hogy személyes életvezetésének feladata és felelőssége nála marad.

Nem tisztáztuk még azt a kérdést, mit is jelent a „hatalomosztás” fogalma Szondinál. Az Én hatalomosztó funkciója képes kiválasztani a dolgok sokasága közül, hogy mi az, ami igazán fontos az egyénnek. Döntenie kell tehát az öröklött és ösztöntermészet, valamint a sorsot alakító olyan egyéb tényezők összefüggéseiben is, mint például a környezet, a szellem. Az egyén egészsége szempontjából döntő, hogy a hatalmat helyesen ossza szét ezek között a tényezők között, ami aztán egész sorsának alakulására is kihatással lesz. A Pontifex-Én – a saját egzisztencialehetőségeivel megbékélt, hittel rendelkező, integrált, a szellemmel participálódó Én – képes a sors humánspecifikus megvalósítására.

A SORSANALÍZIS EMBERKÉPE

A sorspszichológia leírta a kényszersors és a szabadon választott sors szerkezetét, amelyet a következő tényezők alakítanak:

- I. A genetikus örökség, olyan ősi törekvések „mintáinak és figuráinak” öröksége, amelyek dinamikusan működnek és élnek tovább a családi tudatában.
- II. A specifikus ösztöntermészet, ami az örökletes talajból kialakult, megformált ösztönsajátosságokat jelenti.
- III. A szociális környezet, amely adottságaival támogathatja vagy megakadályoztathatja az egyén lehetőségeinek kibontakoztatását.
- IV. A mentális környezet, amely egyrészt a külső környezet korszellemét, világnézetét foglalja magába, másrészt azokat az intellektuális képességeket, amelyek befolyásolják az egyén sorsát.
- V. Az Én, amely erejével, hatalmával, ideálképzeteivel kedvező esetben képes az öröklés során magunkkal hozott kényszersors, az ösztöntermészet, a szociális és mentális környezet korlátait áthágni.
- VI. A szellem: az Én a szellemmel participálódva, általa megerősödve kivívhatja magának a szabadon választott sorsot.

A sorsanalízis leírja az ember életútjának azon lépcsőfokait, melyeket meg kell tennie ahhoz, hogy elérhesse az emberré válás legmagasabb fokát. Az emberré válás útja hat lépcsőfokból áll, melyek a mélylélektani irányzatok által feltárt emberképek egymásra épülő soraként is leírhatók.

A *0 fázis* a homo participátorként fogható fel, ami az első életévben az anyával duálunióban élő emberi lényt ábrázolja. Az *A fázis* a homo repressor fázisa, ami a 3–4 éves ödipális korban jelentkezik és jellemzője az elfojtás. Freud pszichoanalízisében ebben a periódusban jelentkezik minden primér elfojtás, ami később a neurózis alapjául szolgál. A homo repressor emberré válása a szublimáció útján történik. A *B fázis* a homo potentator mutatja, aki kisebbségi érzését úgy kompenzálja, hogy hatalomra törekszik. Ez a periódus a pre- és posztpubertás idején jelentkezik. E problematikát individuálpszichológiájában Adler írja le. A *C fázisban* a homo individuátor az individuáció folyamatában megvalósítja egyszeri önmagát. Leginkább az emberi élet negyedik, ötödik évtizede az időpontja, a folyamattal Jung analitikus pszichológiája foglalkozik. A *D fázis* a sorsanalízis homo electorát mutatja, azt az embert, aki tudatára ébredt magával hozott létlehetőségeinek, és saját sorsát meghatározva választ foglalkozást, szerelmet, világnézetet, vallást. A homo elector legfontosabb időszakai a 20–30 év (foglalkozásválasztás), 30–40 év (házastárs megválasztása) és 40. év után (világnézet megválasztása). Az *E fázist* a homo liberator et humanizator képviseli, Maeder vallásos-humanisztikus irányzata, az az ember, aki képessé válik a felebaráti szeretetre, hogy kiterjessze szeretetét a saját énről a családra, a saját családról más családra, a saját vallás tagjairól más vallás tagjaira, a saját szociális osztályról más szociális osztályokra, a saját rasszról a világ más rasszaira (SZONDI, 1996). Az emberré válás útjának sémáját mutatja be a 2. ábra.

FUNKCIÓ	0 participáció, projekció	I. szublimáció	II. kompenzáció	III. individuáció, infláció	IV–V. humanizáció	
Az emberré válás fejlődési menete					D elector	liberátor és humanizátor
HOMO	0 participátor	A repressor	B potentator	C individuátor		homo humanus
A mélypszichológia irányzatainak történeti sorrendje	HERMANN IMRE, RENÉ SPITZ	pszichoanalízis (S. FREUD)	individuálpszichológia (A. ADLER)	analitikus pszichológia (C. G. JUNG)	sorsanalízis (SZONDI LIPÓT)	humanizmus

2. ábra. Az emberré válás útja

Az emberré válás útja mindig nyitva áll az egyén előtt. Az egyén ezen az úton azonban akkor juthat előrébb, ha a sokféle létlehetőség közül a humanizált út-irányt képes önmagában tudatosítani, majd ezt követően szabadon választani.

A sorsanalízis gyakorlata is e szemlélethez kötődik. Az első lépés a terápiában az ellentéteségek tudatosítása, a második ezen ellentéteségek a személynek önmagára történő elismerése, majd a harmadik lépés az ellentéteségek feloldása, ahol a vagy-vagy típusú választás helyébe a mind... mind típusú lép. Ez az emberek többségénél szinte keresztülvihetetlennek tűnik, ennek ellenére az egyén számára az emberré válás útja nyitva áll, s ha minden erejével törekszik erre, napról napra előrébb haladhat a humanizáció útján.

A SORSANALÍZIS – MAI SZEMMEL

Szondi sorsanalízisének értékelésekor számos körülményt figyelembe kell venni, mindenekelőtt a két világháború közötti, század eleji korszakot, amelyben e tan megszületett.

A pszichológia területén belül Szondi sorsanalízisére elsődlegesen Freud pszichoanalízise gyakorolt hatást. Szondi a freudi felfedezésre, a tudattalanra építette saját elméletét, amit maga is úgy nevezett, mint „a genetika bevezetését a pszichoanalízisbe”. A század első felében megjelenő mélylélektani irányzatok – Freud, Jung, Adler és Szondi pszichológiája is – elméletük megalapozására a természettudomány, elsősorban a biológia ismeretanyagát és eszköztárát igyekeztek felhasználni. Szondi a genetikára építette elméletét. A genetikai megközelítés Szondinál az értelmi fogyatékos gyermekek vizsgálatából származik. Kórtani és Gyógytani Laboratóriumában Szondi az értelmi fogyatékos gyermekek „egészes vizsgálata” tűzte ki célul, ami azt jelenti, hogy a fogyatékoság örökléstani, élettani és szociális körülményeire egyaránt kiterjedt a figyelme. A nagyothallás és egyéb fogyatékoságok örökletes sajátosságai kapcsán követte a korabeli kiemelkedő színvonalú, elsősorban német, de az európai genetikusok publikációit is (mint például Brugger, Verschauer, Luxenburger, Sarbo, Schulz, Weinberg és Rüdín, Lundborg, Johannsen, Bauer, Aschner, Csörsz Károly stb. Lásd SZONDI, 1935, 1936), amit saját örökléstani vizsgálataival egészített ki. Az örökléstani tényezők rögzítése céljából tervezte egy ún. családi regiszter létrehozását, amiben tervei szerint minden fogyatékos gyermek családfája leírásra került volna. A családfavizsgálatok nyomán született meg a kísérleti ösztöndiagnosztikai teszt (mai elnevezésében Szondi-teszt), mely kezdetben a genoteszt nevet kapta. A családfa kikérdezése ugyanis túl sok időt vett igénybe, sokszor a rokonok adatairól szóló ismeretek sem voltak pontosak. Szükség volt tehát egy olyan tesztre, amely megmutatja, hogy – Szondi elnevezésében – a probandus milyen öröklött ösztönadottságokkal rendelkezik. Szondi tesztjét eredetileg génbiológiai és nem lélektani célokra szánta, olyan kísérleti módszert keresett, melyeknek segítségével megállapítható, hogy az egyén milyen specifikus géneknek, milyen sajátos családi hajlamoknak az átvívője, konduktora. Miközben a kísérleti családkutatás és a specifikus génkonduktorság kísérleti megállapításának módszerét kereste, a családi tudattalan feltárásához jutott el.

Ezen a ponton érdemes SZONDI visszaemlékezését (1943a, 1–2) idéznünk, aki elméletének és tesztjének megszületéséről így nyilatkozik: „A kísérleti ösztöndiagnosz-

tika a pszichodiagnosztikának új hajtása. Új benne az, hogy az ember ösztönéletét kísérleti úton, nem pedig élmények elbeszélésével és szabad képzettársítások elemzése útján kívánja megismerni. Arra vállalkozik, hogy experimentálisan, minden hozzáértő számára láthatóvá tegye az ember ki nem elégített és éppen ezért dinamikus ösztönigényeit. Alkalmazása a mélylélektan és nem a mentális pszichológia területére esik. A kísérleti ösztöndiagnosztika az ember sorsát veszélyeztető, lappangó ösztönigényeket teszi láthatóvá... Alkalmazása azonban túlmegy az egyszerű diagnosztika célkitűzésén. Mert, amikor a mélylélek veszélyes ösztönigényeit leleplezi, akkor egyben a lelki megelőzésnek és lelki egészségvédelemnek is egyik útmutató eszközévé válik. A kísérleti ösztöndiagnosztika a már megnyilatkozott (manifestálódott) és a ki nem elégített (latens) ösztöntörékvések kölcsönös kapcsolatát, ennek a kapcsolatnak egyénileg finoman elkülöníthető változatait is felfedi... A kísérleti ösztöndiagnosztika két részből áll. Először: magából a kísérleti módszerből, melyet genotesztnak neveztem el; másodszer a sorsanalitikus ösztöntanból és az arra épített sorsanalitikus lélektanból. Bár a genoteszt mint ösztönkutató módszer, célkitűzésében, úgy tudom, ma még talán egyedül áll a kísérleti lélektanban, bevallom, magam fontosabbnak tartom a sorsanalitikus ösztöntant. Úgy vélem ugyanis, hogy az ösztöntan a kísérleti módszertől függetlenül is biztosan áll a talpán. A genoteszt ellenben a sorsanalitikus ösztöntannak csak egyik származéka, csak egyik módszere. Ösztönrendszeremet nem a genotesztből vezettem le, hanem fordítva történt: a genoteszt a sorsanalízisnek már in toto kész, génbiológiai ösztönrendszeréből nőtt ki."

A genoteszt működése az arcképek felszólító jellegére épül, Szondi itt LEWIN (1926) gondolatát alkalmazza a tárgyak felszólító jellegére vonatkozóan. A tesztre alkalmazva a felszólító jelleg a következőt jelenti: annak az arcképnek lesz a társítások kapcsán felszólító jellege és így pszichodiagnosztikai értéke a legnagyobb, mely arckép azt az ösztönszükségletet képviseli, amelyik a vizsgált személyben örökléstanilag és aktuálisan a legnagyobb dinamikus erővel él. A testben felhasznált arcképeknek specifikus felszólító jellegük van, melyek oly élő vagy valaha élt emberekről nyert emléknymokat, azokkal átélt élményeket idéznek fel a vizsgált személyben, melyek a múltban vagy a jelenben is genotropisztikusan hatnak az egyénre. Az arcképek a genotropisztikus hatást idézik fel az egyénben, a megfelelő engrammot aktiválják – itt elfogadja SEMON (1904) álláspontját Szondi, miszerint az organikus anyagnak is van emlékezete –, és az újonnan felidézett emlékkép irányítja a választást az élettelen arcképek között is.

Az örökléstan, a genetika befolyása a sorsanalízis elméletére nézve nyilvánvaló. A genetika a 20. század dinamikus fejlődő tudományága, a század eleji tapogatózó vizsgálatoktól a század végére eljutottunk az élő szervezetek klónozásáig, a közeljövő célkitűzése az ember teljes géntérképének az elkészítése. A genetika mai állása számos ponton nem igazolja Szondi elképzeléseit például az ösztöngének, az egoidok feltételezésében; vagy archaikusak az olyan kifejezések is, mint például az ősök várócsarnoka, illetve a pórul járt ősök tömlőce; mégis, ha e fogalomtárt metaforikusan kezeljük, lassan eljön az ideje, hogy a tudomány képessé váljon arra, hogy igazolja vagy cáfolja a Szondi által leírt jelenségek valódi örökléstanai hátterét (vö. BEREZKEI, 1993; VARGHA, 1994).

A pszichoanalízis is több fordulatot megélt már a freudi ösztön eredetű én-fogalom meghatározása óta. A sorsanalízis Freudhoz hasonlóan az én ösztön-eredetére épít, de Szondi Hartmannal párhuzamosan egyidőben az ént állítja a

középpontba és leírja az én veleszületett funkcióit (én-tágító és én-szűkítő funkciók: a projekció, infláció, introjekció, negáció működése révén; illetve az állásfoglaló Én humánspecifikus funkciója). Freud felfogásától többek között abban is különbözik Szondié, hogy Szondinál az én eredete egy humánspecifikus ösztönre, az énes ösztönre vezethető vissza. A pszichoanalízis ösztöntani dualizmusát elveti Szondi és helyette négy alapösztönt feltételez...

A sorsanalízis elméletében megjelenik az ember természettudományos és szellettudományos megközelítésének kettőssége, amit maga Szondi is érez, és próbát tesz arra, hogy feloldja ezen ellentétességet. A sorspszichológia természettudományos megalapozásában a már említett genetikáé a döntő szerep, SZONDI e szemléletből fakadóan a genotropizmus fogalmát a sejtbiológiai osztódási folyamatig vezeti vissza, melyet *Módszertan és ösztöntan* című (1943a, 315–321) kötetében sejtbiológiai ábrákon is bemutat.

Szondi a lélek Én-instanciáján keresztül ugyanakkor az embert a szellemhez is köti. Kifejti, hogy a szellem és az Én, a szellem és az ösztön kapcsolatait sosem értheti meg az, aki a humanizmus és az ösztön, a humanizmus és az Én kapcsolatait nem látja tisztán (SZONDI, 1943c, 12–14). A „humánus”, az emberiségre való törekvés Szondinál azt jelenti, hogy az állatvilág fölé emelkedve a homo sapiens képessé válik ősi ösztönszükségeit „emberi” módon kielégíteni. A humanizálódás (emberré válás) feltétele a bennünk élő ösztönerők ellentétességének tudatosítása; majd annak elfogadása, hogy lehetetlen feladat lenne az egyik ösztönerő teljes kiirtása és a másik választása, vagyis az embernek rá kell eszmélnie, hogy humán szerepét csak akkor tudja betölteni, ha az ellentétes ösztönerő mindkét pólusát valamilyen módon kielégíti: választva a natív, természetes kielégítésmód és a szublimált forma között. A sorspszichológiában az Én lesz az az instancia, amely dönt az adott ösztönszükségeket natív vagy szublimált formájú kielégítése mellett. Vagyis az Én az az „X-instancia”, amit a metafizika szellemnek nevez, s amelynek tesztológiai nyomait Szondi kísérleti ösztöndiagnosztikájában leírta. A tesztológiai jelek értelmezését összefoglalva a „szellem” megjelenésére utal a biszexualitásról, az erőszakosságról és általában az érzékiségről történő lemondás, ami a gyöngédség és önátadás kiterjesztését teszi lehetővé minden emberre; a düh, harag, bosszú és gyűlölet helyett a karitatív, másokon segíteni akarás érvényesülése; és végül a bigámia, poligámia és biszexuális kötődés helyett az egy tárgyhoz történő tapadás, egy tárgyba történő belekapaszkodás jelenik meg és az egyén azon képessége, hogy önzetlenül lemondjon arról, hogy új örömtárgyak után szaladjon.

A humanizmus Szondi értelmezésében ösztöntanilag azt jelenti, hogy az egyén gyöngédségét (h-faktor) és önátadását („s-”) minden emberre ki tudja terjeszteni („p+”) a családi, nemzeti, faji határokat átlépve. Az emberré válás útjának az emberré válás eszméje szab irányt, mely eszme Szondi szerint nem lehet más, mint „a szeretet kiterjesztése”. Ezen a ponton Szondi a kereszténység tana mellett foglal állást, miszerint „*a felebaráti szeretet gondolata nem illúzió, hanem az ember saját, emberré válásába vetett hite*” (SZONDI, 1996, 122).

A sorsanalízisben a hitfunkció (nemcsak vallásos értelemben vett) szerepét a következőképpen írja le SZONDI: „*Anankológiánkban azt a felfogást valljuk, hogy a jövőre irányuló hitfunkció egyfajta énfunkció, amely az egyén feletti, nem materiális szellem*

tartalmával, ideáival van feltöltve. Az én hitfunkciója sorsépítő, mivel az mint híd funkcionál az emberfeletti szellem és az összemberi öröklött és ösztöntermészet között. Csak egyedül a hitfunkcióval sikerül az énnnek az embert a jövő lidércnyomásától megszabadítani, s abból jövőbeli létet építeni. Csak a hitfunkció alkalmas arra, hogy az embert öröklött és ösztönsorsával megbékítse. Ez az emberré válás előfeltétele” (1996, 35).

A természettudományos genetikai megalapozottságától ekképp ível a sorsanalízis a szellemtudományok, sőt a keresztény hit ideológiájáig.

Szondi sorsanalízisének tudománytörténeti jelentőségét röviden úgy összegezhetnénk, hogy egyrészt a tudattalan családi rétegének és funkciójának leírásával új paradigmát hozott a mélypszichológiai irányzatokban; másrészt terápiás technikájával képessé vált az un. „öröklött neurózisok”, prepszichózisok kezelésére; vagyis ezáltal olyan lelki betegségek gyógyítására nyílt lehetőség, melyek nem traumatikus eredetűek, hanem örökletes hátterűek. Szondi intuitív empirikus elmélete saját korát messze megelőzte – és a humángenetika, a szociobiológia, a modern pszichológia igazából most jut el arra a fejlettségi fokra, hogy igazolhassa avagy pontosíthassa Szondi tanait (lásd BEREZKAI, 1999, illetve jelen folyóirat-számban).

Szondi elméleti hagyatékát mindenképpen érdemes lenne újból megismerni és továbbgondolni a mai pszichológiai élet több területén is, például a mai egészségpszichológia bio-pszichoszociális modelljében, amely szemléletében – az egyén életére ható különböző tényezők integratív felfogásában – nem is áll olyan messze Szondiétól; vagy a különböző alkalmazási területek potenciális lehetőségeiben a hagyományos klinikai pszichológiai alkalmazáson túl (például a pszichiátriai felfogásban teljesen új szemléletet hozhatna Szondi Én-hasadási elmélete!) többek között a tanácsadás, a prevenció, a neveléslélektan, az alkalmassági vizsgálatok szerteágazó területein.

IRODALOM

- BEREZKAI T. (1993) Biológiai evolúció, genotropizmus, pszichopatológia. A Szondi-elmélet újraértelmezése. *Thalassa*, 4, 150–172.
- BEREZKAI T. (1999) Szondi és a modern biológia. In Gyöngyösiné Kiss Enikő (szerk.) *Szondi Lipót*. 158–165. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest
- FREUD, S. (1981) A befejezett és a vég nélküli analízis. csonka fordítás In Buda Béla (szerk.) *Pszichoterápia*. 84–98. Gondolat Könyvkiadó, Budapest
- FREUD, S. (1982) A pszichoanalízis foglalatja. In Freud, S. *Esszék*. 407–474. Gondolat Könyvkiadó, Budapest
- FREUD, S. (1986) *Bevezetés a pszichoanalízisbe*. Gondolat Könyvkiadó, Budapest
- GYÖNGYÖSINÉ KISS E. (1999) (szerk.) *Szondi Lipót*. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest
- GYÖNGYÖSINÉ KISS, E. (1995) Schicksal-Analysis and Jewish Faith. *Szondiana*, 15, 27–34.
- HARTMANN, H. (1939) *Ich-Psychologie und Anpassungsproblem*. Klett, Stuttgart
- HARTMANN, KRIS és LOEWENSTEIN *The Psychoanalytic Study of Child* című folyóirat 1947, 1949, 1950, 1952, 1955. évi számaiban megjelent munkái

- LEWIN, K. (1926) *Vorsatz, Wille und Bedürfnis*. Springer Verlag, Berlin
- LUKÁCS, D. (1996) *Szondi. Az ösztönprofilról az elméletig*. Animula Kiadó, Budapest
- SEMON, R. (1904) *Die Mneme als erhaltendes Prinzip im Wechsel des organischen Geschehens*. Engelmann, Leipzig
- SZONDI L. (1935) *A család kutatás és iker kutatás módszertani elemei*. Árpád Részvénytársaság Könyvnyomdája, Kalocsa
- SZONDI L. (1936) *Az örökléstan jelentősége a gyakorlatban*. Különlenyomat a Thearpia márciusi számából
- SZONDI L. (1937) *Analysis of marriages. An attempt at a theory of choice in love*. Acta Psychologica. III. Martinus Nijhoff, Hága
- SZONDI L. (1939) *Előadások a kísérleti ösztöndiagnosztika köréből. Elmélet és methodika*. Diószegi sokszorosítás, Budapest
- SZONDI L. (1942) *Előadások a kísérleti ösztöndiagnosztika köréből. IV. kötet. Az ember meghatározása az ösztönök tapasztalati rendszerében. Az ember ösztön-Linnaeus*. Diószegi sokszorosítás, Budapest
- SZONDI L. (1943a) *Előadások a kísérleti ösztöndiagnosztika köréből. I. kötet. Módszertan és ösztöntan*. Diószegi sokszorosítás, Budapest
- SZONDI L. (1943b) *Előadások a kísérleti ösztöndiagnosztika köréből. II. kötet. Módszertan, általános ösztöntan és tünettan*. Kiadatlan kézirat
- SZONDI L. (1943c) *Előadások a kísérleti ösztöndiagnosztika köréből. III. kötet. Az én kísérleti elemzése*. Diószegi sokszorosítás, Budapest
- SZONDI L. (1944) *Schicksalsanalyse. Wahl in der Liebe, Freundschaft, Beruf, Krankheit und Tod*. Schwabe et Co., I. kiadás, 1944; II. kiadás, 1948; III. kiadás, 1964; Basel
- SZONDI L. (1952) *Triebpathologie „A” és „B” kötetek*. Verlag Hans Huber, Bern
- SZONDI L. (1956) *Ich-Analyse*. Hans Huber, Bern und Stuttgart
- SZONDI L. (1960) *Lehrbuch der experimentellen Triebdiagnostik*. Verlag Hans Huber, Bern
- SZONDI L. (1963) *Schicksalsanalytische Therapie. Ein Lehrbuch der passiven und aktiven analytischen Psychotherapie*. Hans Huber, Bern und Stuttgart
- SZONDI L. (1996) *Ember és sors*. Három tanulmány. Összeállította és az utószót írta: Gyöngyösiné Kiss Enikő. Kossuth Könyvkiadó, Budapest
- SZONDI L. (1999) *Sorsanalízis és önvallomás*. In Gyöngyösiné Kiss Enikő, *Szondi Lipót*. 41–65. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest
- VARGHA A. (1994) *A Szondi-teszt pszichometriája*. Universitas, Budapest

FATE-ANALYSIS OF LEOPOLD SZONDI

GYÖNGYÖSINÉ KISS, ENIKŐ

Szondi was a Hungarian psychiatrist, who created his theory and his method from 1937 to 1944, in Hungary. World War II interrupted his work, he had to leave the country. Finally, after the war he settled in Zürich.

Szondi considered his fate-analysis as belonging to depth psychology, and he thought that it could be a contact between Freud and Jung. Szondi supposed, that between the personal and collective unconscious there is a third: and this is the familial unconscious. This familial unconscious is originally based on genealogy. The decendent gets his genetic structure from his ancestors which determines the possibilities of his life and fate. Consequently the goal of fate-analysis is the scientific investigation of human destiny.

This study deals with the most important expressions and the view of the fate-analytical theory.

Key words: *a new concept of fate, the drive-system of fate-analysis, the fate-analytical interpretation of ego, the road to becoming human*